

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний університет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник навчально-організаційного
управління

В. Б. Юскаєв
22 2023 р.

ПРОГРАМА
атестаційного екзамену за ступенем «бакалавр»
зі спеціальності 231 «Соціальна робота»

1. Загальні положення

Атестаційний екзамен є формою атестації здобувачів згідно до Стандарту вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ступеня вищої освіти «бакалавр», галузі знань 23 «Соціальна робота», спеціальності 231 «Соціальна робота» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 557) (далі – Стандарт).

Мета атестаційного екзамену – перевірка досягнення результатів навчання, визначених Стандартом та освітньою програмою, в межах інтегральної компетентності – здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у соціальній сфері або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів соціальної роботи і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

На атестаційний екзамен виносяться питання із дисциплін «Загальна та вікова психологія», «Соціологія зі змістовим модулем: Соціологія девіантної поведінки», «Технології соціальної роботи».

Атестаційний екзамен проводиться у письмовій формі протягом 4 академічних годин з використанням єдиної навчальної платформи СумДУ – МІХ.

2. Анотація та ключові питання до атестаційного екзамену

Загальна та вікова психологія

Зміст дисципліни

Тема 1 Психологія як наука. Походження слова "психологія". Значення психологічних знань для розвитку людства і життєдіяльності людини. Психологія "життєва" та наукова. Значення психології для діяльності майбутніх бакалаврів з соціальної роботи. Місце психології в системі наук. Галузі сучасної психології та їх стисла характеристика. Становлення психології як науки. Етапи

історичного розвитку психології. Основні напрямки сучасної психології. Історія психологічної думки в Україні. Сучасна вітчизняна психологія, її принципи. Методи психології як науки. Теоретико-методологічні основи психологічної науки. Основні етапи психологічного дослідження. Класифікація методів. Стисла порівняльна характеристика основних і додаткових методів дослідження. Значення психологічних досліджень в соціальній роботі.

Тема 2 Психіка як предмет психології. Проблема предмету психології як науки. Матеріалістичне та ідеалістичне розуміння сутності й походження психіки. Поняття про психіку. Специфічні властивості психічного відображення. Основні функції психіки. Мозок і психіка. Фізіологічні основи психічної діяльності. Будова нервової системи, головного мозку. та головного мозку людини. Теорія умовно-рефлекторного навчання І.П.Павлова. Локалізація психічних функцій та функціональна асиметрія півкуль головного мозку. Психіка та еволюція нервової системи. Свідомість як вищий рівень психічного відображення. Соціально-історична детермінація свідомості. Основні ознаки свідомості. Поняття несвідомого. Види неусвідомлюваних психічних явищ.

Тема 3 Особистість у психології. Поняття "особистість". Особистість як об'єкт і суб'єкт соціальної взаємодії. Проблема співвідношення біологічного та соціального в структурі та розвитку особистості. Основні періоди в історії вивчення та дослідження особистості. Типи теорій особистості. Проблема структури особистості в різних теоретичних напрямках психології. Узагальнена структура особистості в роботах вітчизняних психологів. Поняття потреби. Класифікації потреб. Проблема походження та співвідношення потреб. "Піраміда потреб" за А. Маслоу. Поняття мотиву та мотивації. Неусвідомлювані мотиви. Види установок та їх прояви. Усвідомлювані мотиви. Сутність, характеристики та види інтересів. Структура та види переконань. Сутність та види прагнень. Поняття про спрямованість особистості. Види спрямованості особистості. Поняття про самосвідомість особистості, її функції та етапи формування. "Я-образ" особистості. Види "Я-образів". Самооцінка особистості. Види самооцінки. Рівень домагань. Самоповага. Самоефективність та самопрезентація. Поняття про психологічний захист особистості. Механізми психологічного захисту особистості. Формування та розвиток особистості. Шляхи, умови, фактори особистісного зростання. Особистість як суб'єкт і об'єкт навчання, виховання і самотворення. Поняття "життєвий проект" особистості. Реалізація життєвих сил людини.

Тема 4 Діяльність та поведінка особистості. Активність та діяльність. Поняття про діяльність. Основні відмінні риси діяльності особистості. Діяльність як фактор розвитку індивіда і становлення людської особистості та індивідуальності. Діяльність як психофізіологічний процес та соціально-історична сутність діяльності. Структура діяльності. Види дій. Компоненти дій та їх функції. Інтеріоризація та екстеріоризація дій у діяльності людини. Освоєння діяльності. Сутність навичок і вмінь. Класифікація навичок і вмінь. Етапи формування навичок. Змінення компонентів дії внаслідок формування навички. Взаємодія навичок. "Криві вправ" з позитивним та негативним прискоренням. Поняття про звички. Види звичок: за походженням; за впливом на організм. Особливості формування звичок та їх роль в життєдіяльності

людини. Основні види діяльності.. Ігрова діяльність, її психологічні особливості. Предметна та сюжетно-рольова гра. Роль гри в розвитку дитини. Спілкування як діяльність. Учіння (навчальна діяльність) як різновид діяльності. Психологічні компоненти трудової діяльності. Поняття про поведінку. Особливості поведінки людини. Вчинок – як структурна одиниця поведінки людини. Структура та види вчинків. Адаптивна та неадаптивна поведінка особистості.

Тема 5 Увага. Поняття про увагу. Функції уваги. Фізіологічні основи уваги. Роль неспецифічних систем мозку та спеціалізованих нейронів у виникненні уваги. Увага та свідомість. Види уваги: за особливостями об'єктів; за формою організації уваги; за характером цільового спрямування та за рівнем вольових зусиль. Мимовільна увага та фактори, які її зумовлюють. Особливості довільної уваги. Післядовільна увага. Властивості уваги. Неуважність, її причини. Уявна та справжня неуважність. Розвиток уваги у дітей, боротьба з неуважністю та відволіканням. Основні критерії розвинутої уваги. Основні шляхи управління та формування уваги.

Тема 6 Відчуття та сприймання. Поняття про відчуття. Життєве значення відчуттів. Фізіологічна основа відчуттів. Класифікація відчуттів: залежно від аналізаторів; за розташуванням рецепторів; залежно від адекватності подразників аналізатору; за наявністю або відсутністю безпосереднього контакту рецептора з подразником. Основні властивості відчуттів. Загальні закономірності відчуттів. Поняття про сприймання. Значення сприймання в життєдіяльності людини. Фізіологічна основа сприймання. Взаємозв'язки аналізаторів у процесі сприймань. Роль моторних компонентів у сприйманні. Сприймання як дія. Специфіка сприймання людиною. Загальні властивості та індивідуальні особливості сприймань. Ілюзії сприйняття, галюцинації та їх причини. Класифікація і види сприймань: за провідним аналізатором; за формами існування матерії. Індивідуальні особливості сприймання. Особливості сприймання людиною часу, простору, руху. Мимовільне та довільне сприймання. Спостереження як форма довільного сприймання. Перехід сприймання в спостереження. Сутність спостереження. Спостережливість, її визначення.

Тема 7 Пам'ять. Поняття про пам'ять. Значення пам'яті в житті людини. Теорії пам'яті в психології. Асоціативна теорія пам'яті. Поняття про асоціації та їх основні види. Прості та складні асоціації. Гештальт-теорія пам'яті. Фізіологічна, фізична та біохімічна теорії пам'яті. Основні види пам'яті. Класифікація окремих видів пам'яті: за змістом; за характером мети; за тривалістю закріплення та збереження матеріалу; за характером асоціацій. Процеси пам'яті. Основні види запам'ятовування. Умови ефективного запам'ятовування. Відтворення як процес пам'яті. Види відтворення. Пригадування. Впізнавання та власне відтворення, їх відмінність. Забування як процес пам'яті, його сутність. Умови збереження. Закон збереження та забування. Явище ремінісценції. Характеристика ретро- та проактивного гальмування. Індивідуальні особливості пам'яті. Типи пам'яті. Змішані типи пам'яті. Залежність типу пам'яті від типу ВНД та особливостей виховання.

Тема 8 Мислення. Поняття про мислення. Основні характеристики мислення. Взаємозв'язок мислення та мови. Соціальна природа мислення.

Фізіологічні основи мислення. Функції мислення. Зв'язок мислення з мовою, мовленням та чуттєвим пізнанням людини. Логічні форми мислення. Поняття. Зміст та об'єм понять. Види понять. Правила визначення понять. Судження. Види суджень. Умовиводи. Види умовиводів. Функціонально-операційна сторона мислення. Розумові дії. Мислення, як діяльність: процес розв'язання задач. Індивідуальні особливості мислення людини. Якості мислення. Види мислення. Інтелект людини. Види інтелекту. Проблема вимірювання інтелекту. Проблемна ситуація та задача. Поняття про проблемну ситуацію. Етапи вирішення складних розумових задач. Роль інтуїції. Основні етапи формування мислення. Філогенетичні та онтогенетичні аспекти розвитку мислення.

Тема 9 Уява. Поняття про уяву. Основні відмінності уяви від образів пам'яті та сприйняття. Роль уяви в житті людини. Основні функції уяви. Фізіологічні основи уяви. Уява та органічні процеси. Ідеомоторні акти. Ятрогенії та дидактогенії. Класифікація видів уяви: у зв'язку із наявністю мети та ступенем контролю; у зв'язку з діяльністю; за змістом діяльності; за ступенем новизни; за зв'язком з дійсністю. Мрія, фантазія, сновидіння, галюцинація. Аналітико-синтетичний характер уяви. Основні форми синтезування образів уяви. Індивідуальні особливості уяви. Відмінність між людьми за ступенем розвитку уяви та за типом уявлень, якими вони оперують. Етапи розвитку уяви. Індивідуальний характер розвитку уяви. Загальне уявлення про творчість. Креативність. Уява і творчість. Роль уяви в різних видах діяльності.

Тема 10 Темперамент. Поняття про темперамент. Темперамент як складна інтегративна властивість особистості. Історія розвитку вчення про темперамент. Вчення про темперамент. Вчення про тип ВНД як фізіологічну основу темпераменту. Властивості нервової системи. Характеристика типів темпераменту за основними властивостями (сенситивність, активність, реактивність, пластичність та ригідність, екстравертованість та інтравертованість, темп реакції, емоційна збудливість та виразність). Роль темпераменту в праці та навчанні. Темперамент і проблеми виховання. Вимоги діяльності та тип темпераменту.

Тема 11 Характер. Поняття про характер. Природні і соціальні умови формування характеру. Фізіологічна основа характеру. Прояв характеру через діяльність, ставлення до інших людей, інтереси, емоційність, волю. Теоретичні та експериментальні підходи до дослідження характеру. Поняття про "рису характеру". Структура характеру. Провідні риси характеру. Типологія характеру як центральна проблема експериментальних досліджень і теоретичних пошуків. Поняття про акцентуацію характеру. Чинники та особливості формування характеру. Сенситивний період для формування характеру. Роль взаємодії дитини та дорослого у формуванні характеру. Особливості формування характеру в дошкільному та шкільному віці. Трансформація характеру протягом життя. Самовиховання. Роль праці у формуванні характеру. Життєвий проект особистості у процесі самотворення характеру.

Тема 12 Здібності. Поняття про здібності. Природне і соціальне у здібностях. Показники здібностей. Історія експериментального дослідження здібностей (тести Біне). Показник IQ та можливості його використання при

вивченні здібностей. Структура здібностей. Теоретичні та практичні здібності. Загальні та спеціальні здібності. Рівні розвитку здібностей. Проблема походження здібностей. Концепція здібностей Ф. Галля і Ф. Гальтона. Френологія. Метод близнюків у дослідженні здібностей. Біосоціальна природа здібностей людини. Природжені задатки та генотип. Розвиток задатків як соціально обумовлений процес. Обдарованість. Компенсація здібностей. Формування та розвиток здібностей. Основні етапи розвитку здібностей. Роль гри у формуванні здібностей. Особливості сімейного виховання і розвиток здібностей. Умови макросередовища та розвиток здібностей.

Тема 13 Емоції та почуття. Поняття про емоції і почуття. Значення емоцій і почуттів у життєдіяльності людини. Основні функції емоцій і почуттів. Фізіологічні основи емоцій. Роль другої сигнальної системи у формуванні емоцій. Класифікація емоцій та почуттів. Поняття про фундаментальні емоції. Види емоцій. Емоційні стани. Форми переживання почуттів. Поняття про афект. Характеристика стресу. Види психологічного стресу. Основні фази стресу. Настрої, їх особливості. Емоції та почуття як основні форми переживання, їх сутність. Вищі почуття, їх сутність та походження. Види вищих почуттів. Емоційні властивості особистості, їх прояви та формування.

Тема 14 Вольова сфера особистості. Поняття про волю. Ознаки вольової поведінки. Функції волі. Вольова регуляція поведінки: внутрішня і зовнішня. Внутрішній (інтернальний) та зовнішній (екстернальний) локуси контролю. Загальні властивості волі. Теорії волі.. Проблема «свободи волі». Екзистенціалізм – «філософія існування». Психоаналітичні концепції волі. Фізіологічні основи волі. Роль другої сигнальної системи у формуванні вольових дій. Значення потреб, емоцій, інтересів і світогляду при формуванні вольових дій. Критерії вольової поведінки. Розлади волі: апраксія і абулія. Мимовільні та довільні дії. Прості та складні довільні дії. Характеристика та структура вольового акту. «Боротьба мотивів» у вольовому акті. Зв'язок волі та почуттів. Вольові якості особистості Самоконтроль і закономірності формування вольових дій у дитини. Роль свідомої дисципліни у формуванні волі.

Тема 15 Поняття про спілкування. Визначення спілкування та його значення в житті людини. Взаємозв'язок спілкування та діяльності. Функції спілкування. Потреба у спілкуванні Основні характеристики та види спілкування. Структура спілкування. Обмін інформацією в спілкуванні. Специфіка людської комунікації. Складові комунікативного акту. Вербальні та невербальні засоби комунікації. Спілкування та мовлення. Мова і мовлення. Основні види мовленнєвої діяльності та їх характеристика. Невербальні засоби комунікації. Спілкування як взаємодія людей. Поведінка та міжособистісна взаємодія. Поняття соціальної ролі, види соціальних ролей. "Рольове віяло" особистості та рольовий конфлікт. Роль і рольові очікування в процесі спілкування. Такт і безтактність з позиції міжособистісної взаємодії. Маніпулювання, його сутність та засоби подолання. Спілкування як розуміння людьми один одного. Поняття соціальної перцепції. Механізми міжособистісної перцепції. Теорія атрибуції. Фундаментальна помилка атрибуції.

Тема 16 Особистість в групі. Особистість як соціальний суб'єкт. Особистісні феномени взаємодії людини з групою. Поняття конформізму. Різновиди конформізму. Класичні експерименти з дослідження конформізму. Підкорення, як різновид конформізму. Умови прояву конформізму. Проблема альтернативи конформній поведінці у західній та вітчизняній психології. Соціальна фасилітація. Психологічні причини соціального збудження. Соціальні лінощі. Індивідуальні зусилля та групова робота. Деіндивідуалізація. Поняття та соціальні Проблеми міжособистісних відносин. Міжособистісна атракція. Поняття атракції. Зв'язок атракційних відносин із відчуттям щастя та особистісним здоров'ям. Чинники атракції. Товаришування та дружба. Сутність та поведінкові прояви. Любов. Авторитет, його сутність та походження. Офіційний та неофіційний авторитет. Лідерство в групах. Теорії лідерства. Стили керівництва/лідерства. Чинники, що визначають стиль керівництва/лідерства.

Тема 17 Об'єкт і предмет, мета і завдання вікової психології. Структура, значення та місце вікової психології в системі наук. Вік як основна наукова категорія. Методологічні засади та принципи вікової психології. Історія виникнення та становлення вікової психології. Методи дослідження вікової психології. Класифікація методів Б.Г. Ананьєва. Спостереження та експеримент як методи вікової психології.

Тема 18 Поняття про психічний розвиток. Психічний розвиток як наукове поняття. Детермінанти психічного розвитку. Учіння і розвиток (підходи Ж. Піаже, Л.С. Виготського, Г.С. Костюка). Загальні закономірності психічного розвитку індивіда. Співвідношення біологічного і соціального факторів психічного розвитку. Порушення психічного розвитку. Гетерохронія психічного розвитку: акселерація та ретардація.

Тема 19 Періодизація вікового розвитку. Кризи розвитку особистості. Характеристика вікових криз. Теорія рекапітуляції (С. Холл). Психодинамічний підхід (З. Фрейд). Соціогенетичний підхід (Е. Еріксон). Когнітивний підхід (Ж. Піаже). Рівні та стадії морального розвитку особистості (за Л. Кольбергом). Персонологічний підхід (А. Маслоу, К. Роджерс). Поняття вікового періоду. Критерії психічного розвитку; соціальна ситуація розвитку, провідний вид діяльності, вікові новоутворення, кризи розвитку, закон чергування різних типів діяльності. Основні лінії та напрямки психічного розвитку: розвиток особистості та пізнавальної сфери. Вікова періодизація психічного розвитку дитини. Механізм зміни вікових періодів. Загальна характеристика вікових періодів.

Тема 20 Психологія пренатального розвитку та психічного розвитку немовляти. Особливості психічного розвитку людини у пренатальний період. Умови розвитку психіки у пренатальний період. Психічні прояви людини до народження. Психологічні особливості натального періоду. Фаза новонародженості. Рефлекси та їх значення в житті людини. Криза новонародженості. Анатомофізіологічні особливості розвитку немовляти. Розвиток емоційної сфери у немовлят. Комплекс пожвавлення. Розвиток пізнавальних процесів і моторики у немовлят. Криза першого року життя. Спілкування з дорослими та його вплив на розвиток дитини у віці немовляти. Девіантне материнство. Післяпологова депресія.

Тема 21 Психічний розвиток дитини в ранньому віці. Анатомо-фізіологічні передумови психічного розвитку в ранньому дитинстві. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність у ранньому дитинстві. Новоутворення періоду. Розвиток рухових навичок. «Ходяче дитинство»: прямоходіння та його значення для розвитку дитини. Когнітивний розвиток в ранньому дитинстві. Розвиток мовлення. Теорії ігрової діяльності. Види, складові та вплив ігрової діяльності. Соціальні аспекти розвитку дитини у ранньому віці. Формування самосвідомості дітей раннього віку. Криза 3-х років. Взаємостосунки дітей у грі. Психологічні особливості розвитку дитини від 1 до 3 років. Виникнення нової соціальної ситуації розвитку: дитина-предмет-дорослий. Розвиток предметної гри від маніпулювання предметами до їх функціонального використання за призначенням. Раннє дитинство – сензитивний період у розвитку мови. Розумовий розвиток дитини: розвиток сприймання і утворення уявлень про властивості предметів, наочно-дійове мислення, формування узагальнень, виникнення знакової функції свідомості. Передумови формування особистості.

Тема 22 Особливості психічного розвитку в дошкільному віці. Анатомо-фізіологічні передумови психічного розвитку в дошкільному віці. Сюжетно-рольова гра як провідна діяльність дошкільників. Пізнання світу дорослих дитиною дошкільного віку. Особливості розвитку пізнавальної сфери дошкільнят. Сенсерно-перцептивний розвиток дитини у дошкільному віці. Зображальна та конструктивна діяльність дошкільника. дошкільника. Егоцентрична мова. Розвиток особистості та самооцінки дошкільника. Новоутворення дошкільного віку. Супідрядність мотивів. Розвиток самосвідомості дошкільника. Криза семи років. Психологічна готовність дитини до навчання у школі. Сюжетно-рольова гра та її психологічна характеристика. Провідна роль сюжетно-рольової гри в психічному розвитку. Вплив гри на емоційну та вольову сферу Виникнення ієрархії мотивів. Розвиток пізнавальних процесів: формування наочно-образного мислення, передумови виникнення довільної уваги та довільних форм запам'ятовування, розвиток уяви. Пізнавальна та афективна уява. Формування внутрішньої особистої самооцінки як результат розвитку самосвідомості, етичних уявлень, моральних почуттів. Виникнення совісті. Малювання як передумова оволодіння письмовою мовою. Етапи розвитку дитячого малюнку. Особливості дообразотворчого та образотворчого етапів. Значення малювання для загального розвитку дитини.

Тема 23 Характеристика психологічного розвитку в молодшому шкільному віці. Анатомо-фізіологічні особливості дитини молодшого шкільного віку. Соціальні детермінанти розвитку дитини молодшого шкільного віку. Особливості навчальної діяльності дитини молодшого шкільного віку. Розвиток пізнавальних процесів дитини молодшого шкільного віку. Поява абстрактного мислення. Розвиток самосвідомості дитини молодшого шкільного віку. Адаптація дитини до школи. Дезадаптивні процеси у молодшому шкільному віці. Проблема гіперактивності дитини. Психічний розвиток і формування особистості молодшого школяра. Проблема зміни місця дитини в системі суспільних відносин. Характеристика основних показників готовності дитини до школи. Соціальна ситуація розвитку дитини, що вступила до школи. Навчання та виховання в школі як основна умова психічного розвитку

молодших школярів. Проблеми адаптації першокласників до навчання в школі. Місце школяра в сім'ї. Роль та авторитет вчителя початкових класів. Молодший школяр та однокласники.

Тема 24 Особливості психічного розвитку в підлітковому віці. Криза підліткового віку. Провідні концептуальні підходи до розуміння підліткової кризи. Анатомо-фізіологічна перебудова організму підлітків та її вплив на психічний розвиток. Соціальна ситуація розвитку та провідний вид діяльності підлітка. Значення ровесників у психічному розвитку підлітка. Особливості спілкування підлітків з дорослими. Формування особистості підлітка. Розвиток самосвідомості та самооцінки. Моральне становлення особистості підлітка. Специфічні прояви пізнавальних процесів у підлітковому віці. Девіації підлітків: делінквентна поведінка, адиктивна поведінка, втеча з дому.

Тема 25 Психологія юнацтва. Теорії юнацтва: біологізаторські, психоаналітичні, соціологізаторські. Ознаки фізіологічної зрілості у юнацькому віці. Розвиток соціальної зрілості юнаків. Особливості спілкування юнаків. Проблема конфлікту поколінь і налагодження міжпоколінної наступності. Дружба і любов у юнацькому віці. Професійне самовизначення індивіда як провідний вид діяльності у юнацькому віці. Формування світогляду юнаків. Моральний розвиток людини в юнацькому віці. Криза 17-ти років, її детермінація вияви та шляхи подолання. Психологічні особливості студентства.

Тема 26 Особливості психічного розвитку в період ранньої дорослості. Вікова періодизація дорослості. Психологічна зрілість особистості. Акмеологія. Розвиток психічних пізнавальних процесів у період дорослості. Психосоціальний розвиток у період ранньої дорослості. Встановлення близьких стосунків. Створення сімейних відносин. Типи шлюбу. Батьківство. Професійний цикл. Періодизації та задачі розвитку у дорослих. Криза середнього віку.

Тема 27 Особливості психічного розвитку у віці середньої дорослості. Фізичний розвиток людини у середньому віці. Психічні закономірності розвитку дорослих. Зміна пізнавальних психічних процесів та функцій інтелекту у дорослих. Система цінностей дорослого. Прийняття свого віку. Соціальна ситуація розвитку дорослого. Особливості міжособистісних стосунків дорослих. Сімейні ролі зрілої людини. Проблема розлучень сталих сімей. Професійна діяльність людини у віці середньої дорослості. Набуття майстерності. Зміна системи професійних цінностей. Проблема професійного вигорання.

Тема 28 Психологія пізньої дорослості та старіння. Сучасні психологічні уявлення про старіння і старість. Види старіння: біологічне, психічне, соціальне. Особливості психічних процесів людей літнього віку. Гетерохронність старіння. Психосоціальний розвиток у літньому віці. «Щаслива старість». Довгожителі: причини, особливості, рівень самопочуття людини. Допомога людям літнього віку.

Список рекомендованої літератури

1. Ільїна Н. М. Загальна психологія: теорія та практикум : навч. посіб. Суми : Університет. кн., 2019. 352 с.
2. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 360 с.
3. Методичні вказівки «Психологія: Загальна, соціальна, вікова, педагогічна» для «Спеціальність Фізика», «Спеціальність Англійська мова та література», «Соціальна робота», «Менеджмент соціокультурної діяльності» укладачі П.І.Сахно, Н.М.Теслик. Суми: Сумський державний університет, 2023. 93 с.
4. Методичні вказівки до вивчення курсу «Загальна та вікова психологія» / укладачі: П. І. Сахно, Н. М. Теслик. Суми : Сумський державний університет, 2020. 101 с.
5. Москалець В. П. Загальна психологія : підручник. Київ: Ліра–К, 2020. 564 с.
6. Тарасова Т. Б. До проблеми спілкування студентів першого курсу закладу вищої освіти. // Габітус. Науковий журнал No20, 2020 р. с.272–279 // <http://habitus.od.ua/journals/2020/20-2020/51.pdf>

Соціологія зі змістовим модулем: Соціологія девіантної поведінки

Зміст дисципліни

Тема 1 Соціологія як наука. Об'єкт та предмет соціології. Основні категорії соціологічної науки. Поняття соціального та соціетального. Структура соціології. Загальносоціологічна теорія, спеціальні та галузеві соціологічні теорії, прикладна соціологія, процеси їх взаємодії та диференціації. Методи соціологічного пізнання. Проблема теоретичного та емпіричного дослідження соціального факту. Соціологія у системі соціогуманітарних наук. Функції соціології: пізнавальна, методологічна, прикладна, прогностична.

Тема 2 Прикладна соціологія. Поняття методології, методу, методики та процедури у соціологічному дослідженні. Функції та призначення прикладного соціологічного дослідження. Поняття, структура, цілі та функції соціологічного дослідження. Види соціологічного дослідження. Підготовка дослідження: розвідувальне, описове, аналітичне, точкове та панельне. Он-лайн дослідження. Гугл-тренд. Етапи соціологічного дослідження. Підготовка дослідження: формулювання теми, розробка програми та інструменту дослідження. Методологічний розділ програми: визначення проблеми, цілі та завдання об'єкта та предмета дослідження, формулювання гіпотез, попередній системний аналіз об'єкта дослідження. Польовий етап: збір емпіричної інформації, аналіз інформації про об'єкт, що досліджується, проведення обстеження за складеною методикою. Первинне опрацювання матеріалів соціологічного дослідження. Використання програми Ексель та пакету «Аналіз даних для обробки результатів». Підготовка інформації для обробки. Аналіз отриманих даних, їхнє теоретичне осмислення, формулювання емпіричних закономірностей. Складання звіту за підсумками дослідження, розробка висновків та рекомендацій .

Тема 3 Суспільство як система. Соціальна система та принципи системного аналізу. Основні засади системного підходу до суспільства. Соціальна взаємодія як фундамент суспільного життя. Суспільство як система соціальних зв'язків, соціальних взаємодій, соціальних взаємин. Соціологічний підхід до розуміння суспільства. Держава та суспільство. Основні ознаки суспільства за Е. Шилзом. Теорії походження суспільства: інструментальна, гендерна, кратична, семантична. Типологія суспільств (Ленські): мисливців та збирачів, городницькі, аграрні, промислові. Белл: постіндустріальне суспільство та його економічні характеристики. Громадянське суспільство: соціологічний та ідеологічний підходи. Конфліктологічний підхід до суспільства. Функціональний підхід до суспільства Г. Спенсера. Системно-функціональна теорія суспільства Т. Парсонса. Концепція соціального інституту. Види та функції соціальних інститутів. Основні положення концепції соціальних інститутів Веблена. Ознаки соціальних інститутів. Інституціоналізація. Історичні тенденції розвитку соціальних інститутів. Характеристика основних підсистем суспільства: політичної, економічної, духовної та соціальної.

Тема 4 Соціологія культури. Культура як соціальна система. Культура як соціальне явище. Специфіка соціологічного підходу до її розуміння. Культура як ціннісно-нормативна система та фактор соціальних змін. Культура та цивілізація. Структура та основні елементи культури (цінності, норми, звичаї, традиції, ідеологія). Функції культури. Інститути культури: поняття, види, взаємодія. Способи організації суспільства та типи культур. Елітарна, народна та масова культура. Поняття субкультури та контркультури. Взаємодія економіки, соціальних відносин та культури. Концепція культурного процесу. Короткострокові та довготривалі соціокультурні процеси. Поняття культурного лага. Культурна акумуляція та культурне виснаження. Культурна інтеграція та культурна диверсифікація. Культурна дифузія. Діалог культур. Роль культурних контактів. Акультурація та інкультурація як способи культурної адаптації. Культурна асиміляція. Культурна автономія та культурна замкнутість, сегрегація. Культурна експансія, культурний колоніалізм та імперіалізм. Культурна експансія та культурна агресія. Європоцентризм, американоцентризм, азіоцентризм, африканізм. Культурні конфлікти та фактори глобальної міжкультурної інтеграції.

Тема 5 Соціальні зміни та соціальний розвиток. Концепція соціальних змін. Чинники соціальних змін. Механізм соціальних змін. Прогнозування соціальних змін. Соціальні зміни та соціальна стабільність. Соціальна еволюція та революція. Основні теорії революції. Концепція соціального розвитку. Соціальний прогрес та його критерії. Суперечливість соціального прогресу. Класичний еволюціонізм (О. Конт, Е. Дюркгейм, Ф. Тьоніс). Нееволюціонізм (Л. Уайт, Г. Ленські, Т. Парсонс). Однолінійні теорії розвитку суспільства (К. Маркс, Р. Арон, Д. Белл). Теорії модернізації та конвергенції. Теорія єдиної цивілізації Ф. Фукуями. Багатолінійні теорії розвитку суспільства (О. Шпенглер, А. Тойнбі, П. Сорокін). Концепція К. Вітфогеля. Футурологія про долю світової цивілізації. Римський клуб. Глобалізація – сутність та значення. Антиглобалізм та альтерглобалізм. Теорії залежності. Світосистемний підхід (Ф. Бродель, І. Валлерстайн). Цивілізаційний підхід (С. Хантінгтон).

Тема 6 Соціальна структура та соціальна стратифікація.

Співвідношення понять «соціальна структура» та «соціальна стратифікація». Соціальна стратифікація як матриця соціальної структури. Статусна теорія М. Вебера. Етимологія та багатозначність терміну «стратифікація». Поняття та сутність соціальної стратифікації. Чинники та фактори соціальної стратифікації (природна та штучна). Характер та функції соціальної стратифікації. Проблема дестратифікації (відкриті та закриті системи стратифікації). Основні критерії стратифікації. Моделі стратифікації (дихотомічна, багатовимірна, варіативна та ін.). Типи та види стратифікації. К. Маркс та М. Вебер як представники та засновники двох основних підходів у вивченні соціальної стратифікації. Теорія стратифікації П. Сорокіна. Специфіка методів та принципів вивчення соціальної стратифікації емпіричною соціологією («класова ідентифікація», «оцінка репутації», об'єктивна диференціація). Сучасні теорії, гіпотези та розуміння соціальної стратифікації у соціології. Чотири шкали стратифікації. Стратифікація та ранжування. Стратифікаційний профіль та профіль стратифікації. Історична типологія стратифікації (рабство, касти, стани, класи) та її основні параметри. Класичне та сучасне рабовласництво. Особливості кастової системи стратифікації. Динаміка класової системи стратифікації.

Тема 7 Соціальна мобільність. Мобільність як ядро соціальних процесів розвитку та змін. Якісні та кількісні критерії мобільності. Традиційне та сучасне уявлення про мобільність. Поняття та сутність соціальної мобільності. Фактори та умови соціальної мобільності. Мобільність та соціальне відтворення. Типологія соціальної мобільності. Горизонтальна та вертикальна мобільність. Висхідні та низхідні мобільності. Групова та індивідуальна соціальна мобільність. Міжпоколінна та внутрішньопоколінна мобільність. Міжкласова та внутрішньокласова мобільність. Канали, ліфти та бар'єри соціальної мобільності. Механізми інфільтрації («формула інфільтрації», «принцип Пітера», «Тестування ситом»). Основні показники соціальної мобільності (кількісні та якісні). Рівень, ступінь, швидкість та інтенсивність соціальної мобільності. Загальна характеристика економічної, політичної, професійної та соціокультурної мобільності. Співвідношення поняття соціальна мобільність із поняттями міграції та маргіналізації.

Тема 8 Соціальна спільноти, групи, організації. Поняття соціальної спільноти. Види соціальних спільнот. Агрегація та соціальна категорія. Квазігрупи: поняття та типи. Аудиторія, натовп, соціальні кола. Визначення та ознаки соціальної групи. Співвідношення понять «соціальна спільнота» та «соціальна група». Відмінність соціальної групи від статистичних категорій і соціальних агрегації (натовп, публіка). Групи та колективи. Види соціальних груп. Формальні та неформальні, великі та мали, первинні та вторинні, цільові та нецільові. Ін-групи та аут-групи. Референтна група. Ідентичність, інтеграція та солідарність з групою. Структура групи. Формальна та неформальна структура групи. Групова динаміка. Лідерство та керівництво в групах. Види лідерства. Концепція соціальної організації. Її ознаки: співвідношення із соціальними групами та інститутами. Системний та екологічний підходи у соціології організацій. Еволюція організаційних систем. Сучасні тенденції розвитку організацій. Елементи соціальної організації (соціальна структура, цілі, члени організації, зовнішнє оточення). Механізми та функції організацій.

Типологія. Соціальна організація та управління. Теорії соціальних організацій. Внутрішнє середовище організацій. Організаційні структури. Технологія як основа побудови організацій. Організація як соціотехнічна система. Організаційна культура. Персонал організацій. Організація та зовнішнє оточення. Клієнтне середовище організації.

Тема 9 Соціальна взаємодія та колективна поведінка. Типологія соціальної взаємодії у сферах: економічна, політична, професійна тощо. Первинна та вторинна сфери соціальних відносин. Спілкування, взаємодія, комунікація. Форми соціальної взаємодії: кооперація, конкуренція, конфлікт. Взаємодія як соціальний обмін: теорія Дж. Хоманса. Інтеракціонізм Дж. Міда. Первинна та вторинна сфери соціальних відносин та взаємодії. Типологія соціальної взаємодії. Форми соціальної взаємодії: кооперація, конкуренція, конфлікт. Джерела соціальної напруги. Соціальні конфлікти та логіка їх розвитку. Структура, функції та типологія конфліктів. Способи та технологія вирішення конфліктів. Соціологічні теорії конфліктів. Масова свідомість та масова дія. Форми масової поведінки та колективні дії. Масова істерія. Чутки та плітки. Паніка як форма масової поведінки та масової свідомості. Погром, бунт, смута – стихійні форми колективного протесту. Форми організованого протесту: прихований та відкритий пасивний протест, прихований та відкритий активний протест. Демонстрація як соціальний феномен. Типологія соціальних рухів: реформаторські, регресивні, утопічні та революційні рухи.

Тема 10 Соціологія комунікацій. Комунікація у соціології. Види комунікаційних систем: природні та штучні системи. Рівні комунікації: лінгвістичний, металінгвістичний, паралінгвістичний, семіотичний, синтетичний. Вертикальна та горизонтальна комунікація. Моделі комунікації: ігрова теорія комунікації. Принцип кооперації. Міжкультурні соціолінгвістичні дослідження принципу кооперації. Масово-комунікативна дія. Соціальні ігри як спосіб комунікації за Е. Берном. Аксиоми міжособистісної комунікації по Вацлавіку. Особливості чоловічого та жіночого гендерлектів. Значення соціальної підтримки у вирішенні когнітивного дисонансу. Дві комунікативні стратегії: вплив та взаємодія. Агітація, пропаганда, контрпропаганда. Маніпуляція як форма комунікації.

Тема 11 Соціологія особистості. Людина, індивід, особистість, актор, суб'єкт, об'єкт. Система «суспільство-особистість». Категорія «особистість» у соціальних науках. Проблематика у визначенні категорії «особистість» у соціології. Специфіка вивчення особистості у соціології. Особистість як соціальний тип. Рольова теорія особистості: поняття соціального статусу та соціальної ролі. Особистість у теорії символічного інтеракціонізму: процес формування «концепції власного Я». Соціодраматична теорія особистості. Соціальний статус та соціальні ролі особистості. Диспозиція особистості. Основні теорії соціології особистості (теорія соціальних ролей, концепція дзеркального «Я»). Статусно-рольова концепція особистості Поняття та види статусів: аскриптивний, досягнений, змішаний статуси. Рольова теорія особистості. Характеристики соціальної ролі за Парсонсом (емоційність, спосіб дотримання, масштаб, формалізація, мотивація). Міжрольові та внутрішньо-рольові конфлікти. Концепція соціалізації. Поняття та зміст процесу

соціалізації. Первинна та вторинна соціалізація. Поняття «соціалізація», «ресоціалізація» та «десоціалізація».

Тема 12 Соціологія девіантної поведінки. Об'єкт, предмет та завдання соціології девіантної поведінки. Теоретико-методологічний та емпіричний рівні дослідження девіантної поведінки. Основні підходи до визначення девіантності: статистичний, абсолютистський, реакціоністський, нормативний (контекстуальний). Понятійний апарат соціології девіантної поведінки. Співвідношення понять «девіація», «соціальне відхилення», «соціальна патологія», «асоціальна поведінка», «соціальна дезорганізація», «делінквентна поведінка». Позитивні та негативні девіації. Гіперздібності, вундеркінди. Первинні та вторинні девіації. Патологічні та непатологічні форми девіантної поведінки. Основні форми протиправної, асоціальної та деструктивної поведінки. Місце соціології девіантної поведінки у системі суміжних наук, що вивчають соціальні відхилення. Типологія девіантної поведінки залежно від типу взаємодії індивіда з реальністю: делінквентна, адиктивна, патохарактерологічна, психопатологічна. Клінічні форми девіантної поведінки (агресія, аутоагресія, харчова девіація, комунікативні девіації, етнокультурні варіанти девіантної поведінки, вікові девіації, професійні девіації).

Тема 13 Злочинність та кримінальна поведінка. Кримінальність та криміногенність як соціальні явища. Теоретичні підходи визначення кримінальності. Суб'єктно-об'єктні характеристики кримінальної поведінки. Види суспільно злочинних діянь. Професійна злочинність як замкнута суспільно небезпечна підсистема. Кримінальна злочинність. Господарська злочинність. Корислива злочинність. Організована злочинність. Політична злочинність. Нормативно-ціннісні характеристики кримінальної спільноти. Особливості кримінальної субкультури. Механізми трансляції нормативно-ціннісних елементів кримінальної культури. Молодь у криміналізованій системі суспільства. Соціальні принципи та сутність злочинності в суспільстві. Злочинність у суспільстві: причини, тенденції розвитку, статистичний аналіз. Шляхи та методи регулювання злочинності у суспільстві. Проблема соціальної реабілітації ув'язнених. В'язниця як соціальний інститут. Дослідження в'язниці у роботах М. Фуко. Злочинна субкультура. Злодійські та тюремні закони. Стратифікація злочинців. Соціальна реабілітація колишніх злочинців: соціокультурний аспект.

Тема 14 Соціальний контроль. Поняття соціальної норми, соціального порядку, соціального контролю. Елементи соціального контролю: норми, приписи та санкції. Класифікація соціальних норм. Теоретико-методологічні засади соціологічного дослідження соціального контролю. Концепція соціального контролю. Функції соціального контролю. Заохочення та покарання як методи соціального контролю. Методи соціального контролю за Парсонсом: ізоляція, відокремлення, реабілітація. Форми соціального контролю (внутрішній та зовнішній, формальний та неформальний). Соціальний тиск. Інституційний контроль. Соціальні санкції. Нормативна ригідність. Формальні та неформальні агенти контролю. Неявні форми контролю. Творці правил та соціальні зміни. Мова як агент соціального контролю. Первинна девіантність. Вторинна девіантність. Усунення девіантного ярлика. Ресоціалізація. Етапі

здійснення формального соціального контролю. Механізми соціального контролю. Самосвідомість індивіда та соціальний контроль.

Список рекомендованої літератури

1. Аблов А. Ф. Загальна соціологія : конспект лекцій. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. 130 с.
2. Батаєва, К., Бурлачук, В., Степаненко, В. Історія української соціології: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018.
3. Гоблик В. В. Прикладна соціологія: логістика і методи дослідження: навчальний. Мукачево: РВВ МДУ, 2021. 108 с.
4. Горпинич О.В., Архипова А.О. Соціологія масових комунікацій та медіапланування: навчальний посібник. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2018. 255 с.
5. Зозуляк-Случик Р. В. Основи соціалізації особистості: навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти (освітньо-професійна програма «Соціальна робота»). 2-е вид., переробл. та доповн. Івано-Франківськ : НАІР, 2022. 206 с.
6. Конспект лекцій з дисципліни „Соціологія” для студентів першого (бакалаврського) рівня всіх спеціальностей. укл.: Мачуліна І. І. Кам’янське, ДДТУ, 2019. 61 с.
7. Кучера І. В. Соціологія : курс лекцій. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2021. 72 с.
8. Проекти та дослідження Українського інституту соціальних досліджень імені Олександра Яременка. URL: <https://www.uisr.org.ua/projects>
9. Публікації Київського міжнародного Інституту соціології/ URL : <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=pub>
10. Соціологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / В.І.Волович, М.І.Горлач, В.Г.Кремень та ін. 6-те вид., Київ : Центр учбової літератури, 2019. 808 с.
11. Чудовська І. Соціологія масових комунікацій: Навч. посіб. / Ірина Чудовська. Київ : 2021. 235 с.

Технології соціальної роботи

Зміст дисципліни

Тема 1 Поняття «технології соціальної роботи». Технологія. Теорія педагогічної технології як основа технологій соціальної роботи. Проектування. Проектування технологій соціальної роботи. Інформаційні технології соціальної роботи. Комплексність і мультидисциплінарність у проектуванні технологій соціальної роботи. «П’ять гігантів» В.Г.Беверіджа на шляху до благополуччя: убогість, невігластво, потреба, неробство та хвороба.

Тема 2 «Інтегрована програма з формування прихильності до АРТ у клієнтів ВІЛ-сервісних організацій та розвитку їхньої економічної самостійності» як приклад комплексу технологій соціальної роботи на рівні

безпосередньої взаємодії професіонала і клієнта. Орієнтація технологій соціальної роботи на цільову групу. Етапи роботи з клієнтами інтегрованих соціальних втручань: відбір клієнтів до участі у програмі, оцінка потреб, мотивація до участі; розробка індивідуального плану втручання; здійснення втручання; завершення участі й оцінка досягнутого. Змістові складові втручання: пов'язана зі здоров'ям якість життя; прихильності до антиретровірусної терапії; економічної самостійності; незалежності від послуг організації. Технологія «Школа пацієнта». Технологія «Майстерня можливостей».

Тема 3 «Дії для впровадження семи стратегій задля припинення насильства стосовно дітей "INSPIRE"» як приклад комплексу різнорівневих технологій соціальної роботи. Сім стратегій «INSPIRE»: 1) прийняття та дотримання нормативних актів; 2) норми та цінності; 3) створення безпечного середовища; 4) підтримка батьків та вихователів; 5) підвищення доходів та покращення економіки; 6) заходи реагування та надання підтримки; 7) навчання та формування життєвих навичок. Реагування та надання підтримки «INSPIRE»: ключові цілі (мати систему для допомоги дітям; дізнатись, які діти потребують допомоги; допомогти дітям негайно та в довготривалій перспективі; захистити дітей, які в конфлікті з законом); заходи (клінічне обстеження; комбіноване з втручаннями; консультування та терапія; втручання для прийомних сімей з залученням послуг соціального забезпечення /програми альтернативного догляду; лікування для дітей в системі правосуддя). «Дружні до дітей» послуги. Стратегія підвищення доходів та покращення економічного становища (на прикладі «INSPIRE»): грошові виплати, групи заощаджень та кредитування, мікрофінансування, тощо.

Тема 4 Закон України «Про соціальні послуги». Поняття «соціальна послуга». Вразливості. Складні життєві обставини. Індивідуальна робота із випадком як основа надання соціальної послуги. Типи послуг: соціальна профілактика – запобігання виникненню складних життєвих обставин; соціальна підтримка – сприяння подоланню особою/сім'єю складних життєвих обставин; соціальне обслуговування – мінімізація для особи/сім'ї негативних наслідків складних життєвих обставин, підтримка їх життєдіяльності, соціального статусу та включення у громаду. Соціальний патронаж. Соціальний супровід. Соціальний аудит та інспектування. Базові послуги в територіальній громаді. Державні стандарт соціальної послуги.

Тема 5 Соціальні послуги профілактики. Державний стандарт соціальної послуги профілактики. Послуга соціальної профілактики: запобігання виникненню складних життєвих обставин. Завдання соціальної послуги профілактики. Профілактична програма. Профілактичний захід. Індивідуальний план надання соціальної послуги профілактики. Рівні соціальної послуги профілактики. Послуги первинної, вторинної, третинної соціальної профілактики. Моніторинг якості надання соціальної послуги профілактики. Документування при наданні послуги.

Тема 6 Стандарти соціальних послуг підтримки. Соціальна адаптація. Соціальна інтеграція та реінтеграція. Екстрене (кризове) втручання. Консультування. Соціальний супровід: супровід сімей із дітьми,

супровід під час інклюзивного навчання, супровід при працевлаштуванні та на робочому місці. Представництво інтересів. Інформування. Медіація. Деталізація послуг підтримки на прикладі соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах: Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах (індивідуальний план надання соціальної послуги соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах; моніторинг якості надання соціальної послуги соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах; документування при наданні послуги).

Тема 7 Стандарти соціальних послуг обслуговування. Догляд вдома. Денний догляд. Підтримане проживання. Фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, порушення зору. Критерії прийняття рішення щодо надання послуги: групи рухової активності; можливості виконання елементарних і складних дій. Деталізація послуг обслуговування на прикладі денного догляду: Державний стандарт денного догляду (індивідуальний план надання соціальної послуги денного догляду; моніторинг та оцінка якості надання соціальної послуги денного догляду; документування при наданні послуги).

Тема 8 Соціальна робота із безробітними. «Методика здійснення первинного та поглибленого профілювання осіб, які шукають роботу, та зареєстрованих безробітних». Профільні групи. Програми сприяння грамотності. Типи допоміжних та підтримуючих зайнятостей послуг: адаптація робочого місця, консультування (індивідуальне та сімейне), наставництво/ стажування, представництво інтересів, супровід на робочому місці, психологічна підтримка, трудова реабілітація, догляд вдома, послуги перекладу (жестовою мовою), денний догляд, послуги з вивчення державної мови, посередництво (медіація), транспортування на/з роботи, соціально-психологічна реабілітація, послуга соціальної інтеграції та реінтеграції.

Тема 9 Впровадження нових соціальних послуг у відповідності до наявних потреб. Експериментальний проект щодо запровадження інституту помічника ветерана (2023). Ветеран. Помічник ветерана. Принцип «рівний – рівному». Проактивні послуги та послуги на запит. Центри ветеранського розвитку на базі закладів вищої освіти. Сервісні офіси на базі існуючі комунальні некомерційні підприємства або комунальні установи. Український ветеранський фонд. Перехід від військової служби до цивільного життя. Модель «шлях ветерана». Проект «Стратегія формування системи переходу від військової служби до цивільного життя на період до 2032 року».

Тема 10 Технології індивідуальної соціальної роботи. Технологія роботи з випадком. Технологія втручання ґрунтоване на сильних сторонах клієнта. Технологія втручання на основі поведінкового підходу. Технологія на основі діяльнісного підходу. Технологія на основі наративного підходу. Технологія втручання, орієнтованого на пошук рішення. Технологія кризового втручання.

Тема 11 Технології соціальної роботи з групою. Тренінгові технології. Технологія форум-театру. Ігрові технології. Технологія групи самопомоги. Групова динаміка. Технології, які надають орієнтири щодо роботи в таборах для біженців.

Тема 12 Технології соціальної роботи в громаді. Технології соціальної роботи в громаді Стратегічна сесія. Ігрові технології.

Тема 13 Інформаційні технології соціальної роботи. Інформатизація суспільства. Цифрова нерівність. Цифровізація адміністративних і соціальних послуг. Економіка доступу, даріння, взаємодопомоги. Електронні карти лояльності. Поширення інформації. Електронне консультування. Бази даних і керування інформацією про клієнта. Сервіси пошуку (сервіси пошуку роботи). Виклики та етичні міркування.

Список рекомендованої літератури

1. Закон України «Про соціальні послуги»
2. Державний стандарт соціальної послуги профілактики. <https://zakon.rada.gov.ua/>
3. Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. <https://zakon.rada.gov.ua/>
4. Державний стандарт денного догляду. <https://zakon.rada.gov.ua/>
5. Державний стандарт соціальної послуги соціального супроводу при працевлаштуванні та на робочому місці. <https://zakon.rada.gov.ua/>
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проекту щодо запровадження інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя» <https://zakon.rada.gov.ua/>
7. Проект «Стратегія формування системи переходу від військової служби до цивільного життя на період до 2032 року». <https://mva.gov.ua/>
8. Методика здійснення первинного та поглибленого профілювання осіб, які шукають роботу, та зареєстрованих безробітних. <https://zakon.rada.gov.ua/>
9. Інтегрована програма з формування прихильності до АРТ у клієнтів ВІЛ-сервісних організацій та розвитку їхньої економічної самостійності. Частина 1. Інтеграція програм формування прихильності до АРТ та розвитку економічної самостійності / О. Гальчинська, Т. Семигіна. – К.: Поліграф плюс, 2017. – 28 с. <https://respond.pactukraine.org.ua/file/3u.pdf>
10. Костина І., Денисов А., Хорунжий А., Руденко Т., Хофланд К.Е. Шлях ветеранів та ветеранок: Дослідження про досвід війни і повернення до цивільного життя. 2023. 237 с. <https://veteranhub.com.ua/shlyah-veterana>
11. Менеджмент соціальних послуг в умовах війни. Матеріали тренінгу. Координаторка видання / Іванова О., Програма розвитку ООН в Україні. 2023. 66 с. <https://www.undp.org>
12. Нижник О. М. Застосування теорії змін у стратегічному плануванні в об'єднаних територіальних громадах : Практичний посібник. 2020. 92 с. <https://decentralization.gov.ua>
13. Посібник INSPIRE: дії для впровадження семи стратегій задля припинення насильства стосовно дітей. Всесвітня організація охорони здоров'я, Одеський Благодійний Фонд «Шлях до дому». 2019. 304 с. <https://inspire-strategies.org/>
14. Профілювання та кейс-менеджмент в сфері зайнятості населення: метод. посібник [авт. кол.: О. Волгіна, Н. Гусак] / упорядн. – заг. ред. О. Іванова,

О. Волгіна; ПРООН в Україні, Проект «Підтримка реформи соціального сектору в Україні». – К.: Ваіте, 2017. – 72 с. <https://ekmair.ukma.edu.ua/>

15. Спільно до нових послуг. Керівництво із впровадження інтегрованих соціальних послуг для сімей з дітьми в громадах. Частина 2. Ведення випадку та міжвідомча взаємодія. Збірка додатків / Дашаківська О.Ю., Стельмах С.С., Максименко К.М. 2021. 96 с. https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/725/Spilno_dodatok_2.pdf

3. Структура екзаменаційних завдань

Екзаменаційне завдання складається із 30 тестових завдань (10 завдань – «Загальна та вікова психологія», 10 завдань – «Соціологія зі змістовим модулем: Соціологія девіантної поведінки», 10 завдань – «Технології соціальної роботи») і 1 ситуаційного завдання (приклад наведено у додатку 1).

На кожне тестове завдання передбачено 4 варіанти відповіді, з яких правильним є лише один.

У ситуаційному завданні до розв'язання запропонована ситуація, яка містить складні життєві обставини. Необхідно визначити потреби, навести загальний план роботи із даним випадком і доповнити його доречними конкретними заходами роботи із сім'єю.

4. Критерії оцінювання відповідей

Оцінка знань здійснюється за 100-бальною шкалою та формується таким чином:

- тестування – до 60 балів, за кожен правильну відповідь нараховується 2 бали;
- ситуаційне завдання – до 40 балів.

Методика розрахунку балів наведена у таблиці 1.

Таблиця 1.

Критерії оцінки атестаційної роботи за спеціальністю «Соціальна робота»

Визначення	Чотирибальна національна шкала оцінювання	Рейтингова бальна шкала оцінювання
Відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	$90 \leq RD \leq 100$
Вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	$82 \leq RD < 89$
Загалом правильна робота з певною кількістю помилок	4 (добре)	$74 \leq RD < 81$
Непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	$64 \leq RD < 73$
Виконання задовольняє мінімальні критерії	3 (задовільно)	$60 \leq RD < 63$
Можливе повторне складання	2 (незадовільно)	$35 \leq RD < 59$

Необхідний повторний курс з навчальної дисципліни

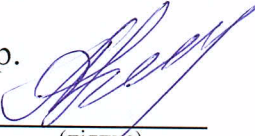
2 (незадовільно)

$0 \leq RD < 3$ 4

Схвалено на засіданні кафедри психології, політології та соціокультурних технологій

Протокол № 5 від 21 листопада 2023 р.

В.о. завідувача кафедрою

(підпис)

Андріана КОСТЕНКО

ПОГОДЖЕНО:

Декан факультету
іноземної філології та
соціальних комунікацій

(підпис)

Олена СУШКОВА

**ПРИКЛАД ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО ЗАВДАННЯ
атестаційного екзамену за ступенем «бакалавр»
зі спеціальності 231 «Соціальна робота»**

1. Завдання з дисциплін, що формують загальні професійні компетентності зі спеціальності (напрямку підготовки):

Завдання 1

Оберіть правильні варіанти відповідей на тестові питання.

1. Закономірності відчуттів – це:

- A) дезадаптація, стагнація, девіація
- B) адаптація, сенсифікація, активізація
- C) поріг чуттєвості, адаптація, взаємодія відчуттів
- D) поляризація, поріг чуттєвості, стагнація

2. Які характеристики відносяться до інтроверта:

- A) людина сприймає реальність як театр, де він – глядач, високий рівень активності, ініціатива в спілкуванні
- B) добра соціальна адаптованість, ініціатива в спілкуванні, високий рівень активності
- C) схильність до самоаналізу, високий рівень активності, потреба в соціальних зв'язках
- D) високий самоконтроль, схильність до самоаналізу, людина сприймає реальність як театр, де він – глядач

3. Увага має властивості:

- A) дієвість, цілісність, розподіл, дійсність, об'єм, об'єктивність
- B) спрямованість, стійкість, дієвість, спроможність, активність, розподіл
- C) концентрація, стійкість, переключення, об'єм, розподіл
- D) активність, реактивність, адаптивність, цілісність, дієвість, сенситивність

4. Який вид задоволення супроводжує виконання вольової дії

- A) моральне
- B) інстинктивне
- C) інтелектуальне
- D) емоційне

5. Які виділяють стани свідомості?

- A) неспання, втома
- B) в'ялість, безсоння
- C) сон, неспання
- D) сон, безсоння

6. Які засоби доцільні при пасивному слуханні:

- A) спонукання, запитання, жестикулювання
- B) підтакування, мовчання, спонукання
- C) мовчання, поради, запитання
- D) поради, підтакування, запитання

7. Що називається навичками?

- A) підсвідома дія

- В) внутрішня готовність до дії і поведінки
- С) неусвідомлена установка до дії
- Д) активна діяльність суб'єкта

8. У стані афекту свідомість:

- А) зникає
- В) змінюється невизначено
- С) звужується
- Д) розширюється

9. Причиною вікових криз вважають:

- А) протиріччя між бажаннями і можливостями
- В) стреси та афекти
- С) конфліктні ситуації
- Д) емоційні стани

10. Воля виконує функції:

- А) ділову, ігрову, моральну, духовну
- В) стабілізації та активізації
- С) гальмівну та стабілізуючу
- Д) активізуючу, стабілізуючу, регулятивну, гальмівну

2. Завдання з дисциплін, що формують професійні компетентності з освітньої програми (фахового спрямування):

Завдання 2

Оберіть правильні варіанти відповідей на тестові питання.

1. Як називається становище особистості, яке вона займає в суспільстві в залежності від віку, статі, походження, сімейного стану:

- А) статусне
- В) соціальне
- С) компаративне
- Д) нормативне

2. Група, яка має офіційний статус і розподілені ролі, це:

- А) референтна група
- В) формальна група
- С) група членства
- Д) ідеальна група

3. Як в соціології називають соціальну групу, на яку індивід орієнтує свою поведінку?

- А) корпоративною
- В) нормативною
- С) референтною
- Д) всі варіанти вірні

4. Виберіть з наведених положень одне, що вірно відображає предмет соціологічної науки:

- А) соціологія – наука про структуру суспільства та поведінку людей як представників соціальних груп
- В) предметом соціології виступають психологічні особливості людей

- C) предметом соціології є індивідуальність людини
- D) соціологія – наука про зв'язки людей та відповідні психічні функції

5. Які потреби суспільства перш за все задовольняє сім'я:

- A) фізичного і духовного відтворення населення
- B) ідеальні та ідеологічні
- C) побутові
- D) економічні

6. Лідер у групі:

- A) самостійно висувається
- B) визначається стихійно
- C) призначається
- D) обирається

7. Малі групи виконують, зокрема, таку функцію:

- A) побутову
- B) стабілізації
- C) розвитку
- D) соціалізації

8. Як в соціології називають соціальну мобільність, при якій відбувається перехід індивіда з однієї соціальної групи в іншу, яка знаходиться на ієрархічно іншому соціальному рівні?

- A) висхідною
- B) стандартною
- C) горизонтальною
- D) вертикальною

9. Виникнення лідерів у групі пояснює, зокрема, така теорія:

- A) теорія аномії
- B) когнітивна теорія
- C) теорія мас
- D) теорія рис

10. Як називається група, яка створюється за наказом і складається з посадових осіб?

- A) неформальна група
- B) формальна група
- C) ідеальна група
- D) відсутній варіант відповіді

Завдання 3

Оберіть правильні варіанти відповідей на тестові питання.

1. На що спрямовуються соціальні послуги в загальному випадку? Назвіть найбільш повне та конкретне формулювання.

- A) задоволення потреб осіб/сімей в складних життєвих обставинах
- B) соціальна й емоційна підтримка різних типів сімей
- C) відновлення порушених чи втрачених індивідом чи сім'єю суспільних зв'язків, включаючи матеріальну допомогу різним типам сімей
- D) профілактика, подолання складних життєвих обставин або мінімізація їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають

2. Групи людей, що виникли добровільно, спонтанно, чи організовані за допомогою спеціалістів, і які об'єднані подібністю проблем та кризових життєвих ситуацій з метою спільного вирішення цих проблем і надання взаємної допомоги і підтримки – це:

- A) балінтовські групи
- B) групи взаємодопомоги
- C) групи ресоціалізації
- D) волонтерські групи

3. Запланований процес модифікації (зміни) відношення, знання чи поведінкових навичок:

- A) семінар
- B) тренінг
- C) майстер-клас
- D) лекція

4. Метою якого рівня соціальної профілактики є відновлення особистісного та соціального статусу людини, повернення її в сім'ю, освітній заклад, трудовий колектив, до суспільно-корисної діяльності?

- A) вторинний рівень профілактики
- B) третинний рівень профілактики
- C) психологічний рівень
- D) первинний рівень профілактики

5. Що визначено як засіб регулювання діяльності у сфері надання соціальних послуг шляхом залучення на договірній основі суб'єктів господарювання для задоволення потреб у соціальних послугах?

- A) державно-приватне партнерство
- B) соціальне замовлення
- C) конкурс з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства
- D) публічні закупівлі

6. Соціальний супровід сім'ї – це:

- A) сімейна психотерапія
- B) контроль соціального педагога за дотриманням прав людини в сім'ї, виявлення випадків їх порушень
- C) система заходів, спрямована на попередження негативних явищ та насильства в сім'ї
- D) довготривала допомога сім'ям, спрямована на створення умов для ліквідації наслідків та причин неблагополуччя, формування здатності самостійно розв'язувати проблеми

7. Екомапа сім'ї– це:

- A) наочність для вивчення потреб сім'ї
- B) схема, яка відображає стосунки в родині
- C) графік соціальних програм для сім'ї
- D) один із видів інтелект-карт

8. Зазначте правильний варіант пояснення терміну «соціальна профілактика»:

- A) сприяння подоланню особою/сім'єю складних життєвих обставин
- B) мінімізація для особи/сім'ї негативних наслідків складних життєвих обставин, підтримку їх життєдіяльності, соціального статусу та включення у громаду
- C) серед наведеного відсутня правильна відповідь
- D) запобігання виникненню складних життєвих обставин та/або потраплянню особи/сім'ї в такі обставини

9. Приписування індивіду певних рис, характеристик, які сприймаються в певному середовищі як принизливі, спричиняють негативні суб'єктивні переживання – це:

- A) неприємний, але потрібний елемент аналізу
- B) стигма
- C) вербалізація ознак
- D) втручання в особисте життя

10. Виберіть із перерахованих превентивні/профілактичні послуги, які, відповідно до Закону України “Про соціальні послуги”, НЕ є обов’язковими в ОТГ:

- A) профілактика
- B) інформування
- C) соціометрія
- D) консультивання

Завдання 4

Проаналізуйте кейс, визначте потреби, наведіть загальний план роботи із даним випадком і доповніть загальний план доречними конкретними заходами роботи із сім'єю.

Подружжя Петренків – пенсіонери^[1]. Вони мають непогані пенсії, що забезпечує достатній рівень якості життя. Родина проживає в місті з розбудованою медичною інфраструктурою. Двоє дітей подружжя проживають в Німеччині, регулярно спілкуються з батьками по Інтернет- телефонії. Принаймні раз на рік діти разом з онуками відвідують батьків. Судячи з усього, Петренки – пара, яка успішно старіє.

Аж ось якось пізно ввечері пані Петренко впала вдома, зламавши обидва зап'ястки. Частково причиною падіння стало те, що вона не хотіла вмикати світло, коли йшла до ванної, щоб не розбудити чоловіка. Враховуючи великий остеопороз жінки, її зламані зап'ястки вимагали масштабних реконструктивних операцій та багато тижнів госпіталізації.

Під час тривалої госпіталізації пані Петренко стали більш очевидними проблеми пана Петренка. Його дружина приховувала дедалі більшу слабкість чоловіка, включно з тим, що він кілька разів падав удома. Ці падіння могли бути пов'язані з проблемою з алкоголем, яка виникла у чоловіка. Він час від часу випивав, щоб уникнути самотності, спричиненої тим, що більше не міг бачити друзів з колишнього місця роботи. Він ніколи не був комунікабельною людиною, і, здавалося, став ще менш комунікабельним після виходу на пенсію.

Діти подружжя Петренків почали хвилюватися і звернулися до соціальних служб за місцем проживання батьків.

^[1] Адаптовано на основі [<https://grandchallengesforsocialwork.org/wp-content/uploads/2019/09/Eradicate-Social-Isolation-Faculty-Development-Institute-CSWE-2017.pdf>]